

Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimlerini Etkileyen Faktörlerin İkili Karşılaştırmalar Yöntemiyle İncelenmesi

Investigation of the Factors Affecting Occupation Choices of High School Students with Paired Comparison Method

Funda NALBANTOĞLU YILMAZ *

Öz

Araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin mesleki seçimlerinde rol oynayan faktörlerin etki sıralarının ikili karşılaştırmalar yoluyla belirlenmesidir. Araştırma, eksiksiz bilgi toplanabilen ve içtenlikle bilgi verdiği düşünülen 355 lise öğrencisi ile yürütülmüştür. Öğrencilerin mesleki seçimlerinde rol oynayan faktörlerin belirlenmesinde alan yazın taraması yapılmış ve öğrencilere yazdırılan kompozisyonlar incelenmiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin mesleki seçimlerini etkileyen 9 faktör belirlenmiştir. Bu etkiler ikişerli olarak 36 maddede öğrencilere sunulmuş ve öğrencilerden her bir ikili gruptan hangisinin mesleki seçimlerinde daha etkili olduğunu belirtmeleri istenmiştir. Öğrencilerin mesleki seçimlerinde rol oynayan faktörlerin etki sıralarının belirlenmesinde ikili karşılaştırmalarla ölçekleme kullanılmıştır. Ölçekleme çalışması sonucunda, 11. sınıflar hariç öğrencilerin meslek seçimlerini bir mesleğe duyulan ilginin en fazla etkilediği görülmektedir. Aynı durum cinsiyete bağlı incelendiğinde de kız ve erkek öğrencilerin meslek seçimlerini en fazla mesleğe duydukları ilginin etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin üniversite giriş sınavından alacakları puanlarında meslek seçimlerini büyük oranda etkilediği belirlenmiştir. Diğer taraftan, öğrencilerin mesleki seçimlerini en az çevrenin (arkadaş, öğretmen vb.) etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meslek seçimi, ikili karşılaştırmalar, ölçekleme

Abstract

The aim of the research is to determine effect sequences of factors that play a role in the professional choices of high school students. The study was conducted from 355 high school students who can give thorough and sincere information. The compositions written by students were examined and the field literature survey was done to determine the factors that play a role in the professional selection of the students. In this respect, 9 factors that affect the professional selection of the students have been determined. These factors were presented to students in pairs. And then students were asked to indicate which pair is more effective in their professional selection. Paired comparison scaling was used to determine the order of influence of the factors that affect the professional preferences of the students. According to the results of the analysis, it seems that the most important effect of professional selection of students (except 11th grade students) is the interest in a profession. Also the professional selection of girls and boys are mostly influenced by their interests. At the same time, it is observed that students' university entrance examination scores substantially affect their professional selection. On the other hand, the preferences of the students are influenced by at least the environment.

Keywords: Choice of profession, paired comparison, scaling

GİRİŞ

Meslek ve kariyer seçimi öğrencilerin hayatlarındaki dönüm noktalarından biridir. Meslek, yararlı mal veya hizmet üretmek ve karşılığında bir gelir elde etmek için yapılan, belirli bir eğitimle kazanılan ve kuralları toplumca belirlenmiş faaliyetler bütünüdür (Kuzgun, 2014). Meslek, bireyin etrafta saygı görmesine, toplumda yer edinmesine olanak sağlar (Kuzgun, 2000). Melek seçimi ise,

* Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir, Türkiye, fundan@nevsehir.edu.tr

“bireyin meslekleri çeşitli yönleri ile değerlendirip ihtiyaç ve beklentileri açısından istenilen yönleri çok, istenilmeyen yönleri az olan birine yönelmeye karar vermesi” olarak tanımlanabilir (Arsoy, 2010, s. 171). Böyle bir kararda bireyin kişisel seçimleri önemlidir.

Meslek seçimi bireyin yaşantısında çok önemli bir yere sahiptir. Meslek bireyin yaşamında sürdürdüğü geçici bir iş değil, sürekli bir uğraştır. Meslek seçimi bireyin yaşantısına yön verir. Meslek seçimleri bireyin yaşantısında kiminle evleneceği, çalışma biçimi, günlük yaşantı biçimi, yaşam tarzı, dünya görüşü gibi çoğu durumu etkiler.

Meslek seçiminde birey, meslekler arasında ayırım yaparak, ilgi, yetenek ve istekleri doğrultusunda seçeceği mesleği belirler. Bireyin meslek seçiminde ve bireyleri kendilerine uygun bir mesleğe yönlendirmede okullarda bulunan rehberlik ve psikolojik danışma birimleri görevlidir. Ayrıca okullarda yürütülen mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı programları mesleğe yönlendirmede önemli bir yere sahiptir. Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığının yetersiz olduğu noktada bireyler korkular, kaygılar, yanlış bilgiler, çevre etkisi gibi birçok faktör nedeniyle yanlış meslek seçimi yapabilmektedir.

Meslek seçiminde bireyin kişisel nitelikleri ile meslek özellikleri arasındaki bağ önem taşımaktadır. Yazıcı (2012), bireyin meslek seçimini etkileyen iki tür kaynaktan bahsetmiştir. Bunlardan ilki; işsizlik, iş alanlarının çeşitlenmesi, çalışma koşullarının değişmesi, aile, okul ve çevre etkileri gibi bir mesleğe karar verme sürecini etkileyen dışsal kaynaklardır. İkincisi ise, yetenekler, ilgiler, kişilik özellikleri ve benlik kavramı gibi meslek seçiminde etkili olan içsel kaynaklardır. Yeşilyaprak (2013), bireyi bir mesleği seçmeye götüren süreci etkileyen faktörleri bireyin ailesi, ilişki kurduğu kişiler, eğitimi, ihtiyaçları, ilgileri, yetenekleri, değerler sistemi, benlik kavramı, kişilik özellikleri, yaşadığı çevrenin özellikleri, mevcut iş alanları, iş koşulları ve arz talep durumu olarak belirtmiştir. Arsoy (2010) ise, bireyin meslek seçme kararının toplumun mesleklere attığı değerlerden, bireyin ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel düzeyinden, bireyin ilgi ve yeteneklerinden, bireyin benliğine uygun bir uğraşı bulma arzusundan, iş olanaklarından, aile ve çevre etkisinden etkilendiğini belirtmiştir. Super (1957), bireyin meslek seçimini etkileyen faktörleri biyolojik (cinsiyet, fiziksel özellikler vb.), sosyolojik (aile, çevre beklentisi vb.), kişisel ve psikolojik (ilgi ve yetenekler, ihtiyaçlar), ekonomik (ailenin ekonomik düzeyi, insan gücü ihtiyacı), politik (iş bulma olanakları, yetiştirme fırsatları vb.) ve şansla ilgili faktörler (iş yerlerini etkileyen beklenmedik olaylar vb.) olarak sınıflamıştır (akt., Arsoy, 2010).

Bir ülkenin kalkınmasında insan gücü önemli kaynaklardan biridir. İnsan gücünün etkili ve verimli bir biçimde kullanılabilmesi, bireylerin ilgi ve yeteneklerine uygun meslek alanlarına yerleşmelerine oldukça bağlıdır (Arsoy, 2010). Bireyin meslek seçimi ile ilgili doğru bir karara varması önemlidir. Çünkü bireyin kendini ifade yolu olarak görülebilen meslek seçimi, istek, ilgi ve ihtiyaçları en iyi şekilde karşılamaya yönelik gerçekleştirildiği takdirde, birey kendini gerçekleştirebilecek ve sağlıklı benlik algısı oluşturabilecektir (Aydın, 2011). Böylece birey psikolojik gereksinimlerini karşılayabilecek, ruhen sağlıklı ve mutlu olabilecektir. Bununla birlikte meslek seçimi, bireyin gelecekteki başarı ve başarısızlığını, işinden hoşlanıp hoşlanmayacağını hatta yaşam biçimini de etkileyebilmektedir (Kuzgun, 1982). Fakat meslek belirleme sürecinde bireyin kişisel bazı düşünceleri seçimlerini etkileyebilir. Hatta bireyin geleceğini planlama aşamasında seçimini etkileyen faktörlerin önem sırası bireyin farklı meslekleri seçmesini, farklı mesleklere yönelmesini de sağlamaktadır. Bununla birlikte, günümüzde iş ve meslek sayısının çok fazla olduğu, buna rağmen işsizlik oranının fazlalığı düşünüldüğünde meslek seçmenin, mesleki tercihleri etkileyen faktörleri belirlemenin ve mesleki rehberlik çalışmalarının ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Literatürde öğrencilerin meslek seçimini konu alan çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bir kısmı (Alkan, 2014; Çiftçi, Bülbül, Bayar-Muluk, Çamur-Duyan ve Yılmaz, 2011; Dinç, 2008; Genç, Kaya ve Genç, 2007; Özyürek ve Atıcı, 2002; Pekmaya ve Çolak, 2013; Sarıkaya ve Khorshid, 2009; Şirin, Öztürk, Bezci, Çakar ve Çoban, 2008) üniversite öğrencilerinin meslek seçimini konu almakta iken bir kısmı (Kalkan, 2014; Kars, Arslan, Erik, Avcı, Bucaktepe, Celepkolu ve Şahin, 2014) lise öğrencilerinin meslek seçiminde karşılaştıkları sorunları ve meslek liselerini tercih etmede etkili olan faktörleri ele almaktadır. Literatürdeki sınırlı sayıda çalışma (Kıyak, 2006; Vurucu, 2010;

Yelken, 2008) ise lise öğrencilerinin meslek seçimlerini etkileyen faktörleri ve lise öğrencilerinin meslek seçimi yaparken temel aldığı kriterleri belirlemeyi içermektedir. Bu nedenle, lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde (tercihlerinde) etkili olan faktörlerin ve bu faktörlerin öğrencilerin hayatlarındaki önem sıralarının belirlenmesi iş gücünün kullanımı, ülke kalkınması ve öğrencilere yönelik yapılacak mesleki rehberlik çalışmaları açısından önemli görülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmada lise öğrencilerinin meslek seçimlerinde rol oynayan faktörlerin etki düzeylerinin ikili karşılaştırma yoluyla ölçeklenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Öğrencilerin meslek seçimlerini etkileyen faktörlerin ölçek değerlerine göre sıralaması nasıldır?
2. Cinsiyete göre öğrencilerin meslek seçimlerini etkileyen faktörlerin ölçek değerlerine göre sıralaması nasıldır?
3. Sınıf düzeylerine göre öğrencilerin meslek seçimlerini etkileyen faktörlerin ölçek değerlerine göre sıralaması nasıldır?

YÖNTEM

Araştırma Türü

Araştırmada, lise öğrencilerinin mesleki tercihlerini etkileyen faktörlerin etki sıralarının ikili karşılaştırmalar yöntemiyle incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada öğrencilere ait var olan durum belirlenmeye çalışıldığından betimseldir.

Çalışma Grubu

Araştırma, 2016-2017 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Nevşehir il merkezindeki 5 farklı lisenin 11 ve 12. sınıflarında okuyan ve eksiksiz bilgi toplanabilen 355 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %28.2'si (n=100) 11. sınıf, %71.8'i (n=255) 12. sınıf öğrencisidir. Ayrıca öğrencilerin %65.9'u (n=234) kız, %34.1'i ise (n=121) erkektir. Lise yılları (15-18 yaşları), özellikle 11 ve 12. sınıf, bireyin kendisi ve meslekler hakkında oluşturduğu algılara dayanarak mesleki karar verme sürecini en yoğun yaşadığı dönemdir (Arsoy, 2010; Yeşilyaprak, 2013). Bu nedenle çalışma grubuna lise öğrenimine devam eden 11 ve 12. sınıf öğrencileri seçilmiştir.

Veri toplama Aracı

Araştırmada, öğrencilerin meslek seçimini etkileyen faktörlerin ikili karşılaştırmalar yöntemiyle ölçeklenmesi amacıyla araştırmacı tarafından bir veri toplama aracı geliştirilmiştir. Veri toplama aracı hazırlanmadan önce mesleki tercihler ve meslek seçimi ile ilgili alan yazın taraması yapılmıştır (Sarıkaya ve Khorshid, 2009; Dinç, 2008; Pekkaya ve Çolak, 2013; Kalkan, 2014; Kıyak, 2006; Özen, 2011; Kars ve diğerleri, 2014; Özyürek ve Atıcı, 2002; Varol, 1990). Yapılan alan yazın taramasında, çoğunlukla bir meslek grubuna ait bireylerin o mesleği seçme nedenlerinin araştırıldığı, sınırlı sayıda çalışmada ise lise öğrencilerinin meslek seçimi ve mesleki tercihlerine odaklanıldığı belirlenmiştir. Alan yazın taramasından sonra hedef gruba benzer bir grupta, öğrencilerin meslek tercihlerini yaparken neleri göz önünde bulundurdıkları ile ilgili kompozisyon yazdırılmıştır. Öğrencilerin mesleki tercihlerini etkileyen faktörlerin belirlendiği çalışmalardan, Arsoy (2010), Kıyak (2006), Yazıcı (2012) ve Yeşilyaprak'ın (2013) tanımladığı meslek seçimini etkileyen faktörlerden ve kompozisyon verilerinden hareketle lise öğrencilerinin mesleki tercihlerinde etkili olan 9 faktör belirlenmiştir. Bu faktörler; mesleğin maddi olarak kazanç durumu (A), iş bulma

kolaylığı (B), bireysel yetenekler (C), mesleğe duyulan ilgi (D), mesleğin toplumsal saygınlığı (E), aile etkisi/beklentisi (F), çevre etkisi (arkadaş vb.) (G), üniversite giriş sınavından alınacak puan (H) ve mesleğe ait eğitimin kolay (I) olmasıdır. Belirlenen bu faktörlerin her biri birbiriyle ikili gruplar halinde eşleştirilmiş ve 36 uyarıcı içeren veri toplama aracı hazırlanmıştır. Veri toplama aracının anlaşılabilirliği ise iki ölçme ve değerlendirme uzmanından alınan görüşler doğrultusunda sağlanmıştır.

Verilerin Toplanması

Veriler araştırmacı tarafından öğrencilerin sınıf ortamına gidilerek toplanmıştır. Verilerin toplanmasından önce öğrencilere ölçme aracının uygulanma gerekçesi ve aracın doldurulması ile ilgili bilgiler verilmiştir. Verilerin toplanması yaklaşık olarak 20 dakika sürmüştür.

Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından hazırlanan ölçme aracı kullanılmıştır. Hazırlanan ölçme aracında, öğrencilerin mesleki tercihlerine yön veren 9 faktör ikili olarak birbiriyle karşılaştırılarak 36 maddede sunulmuştur. Öğrencilerden, kendilerine sunulan her bir ikili gruptaki faktörlerden bir tanesini meslek tercihlerini etkileme durumlarına göre seçmeleri istenmiştir.

Verilerin Analizi

Öğrencilerin mesleki tercihlerini etkileyen faktörlerin etki sırasını belirlemede ikili karşılaştırmalar yoluyla ölçekleme kullanılmıştır. İkili karşılaştırmalarla ölçekleme, uyarıcıların cevaplayıcılara ikişerli olarak sunulduğu, kişinin uyarıcıları algılama ve ayırt etme olarak tepkide bulunduğu, böylece ayırt etme yargılarının belirlendiği bir yöntemdir (Turgut ve Baykul, 1992).

Araştırmada öğrencilere ikişerli olarak 36 maddede meslek seçimlerinde rol oynayan 9 faktör sunulmuştur. Öğrencilerden kendilerine ikili olarak sunulan uyarıcılardan birini meslek seçimlerindeki etkisine göre seçmeleri istenmiştir. Öğrencilerin bir grup uyarıcı arasından karar verme ve alternatifler arasından seçme olanaklarının olduğu birçok durumda, uyarıcılardan hangisinin daha çok etki ettiği ve hangisinin daha çok tercih edildiğini belirlemede ikili karşılaştırmalarla ölçekleme kullanılabilir.

Verilerin analizinde öncelikle, öğrencilere ikili halde sunulan mesleki tercihlerine yön veren 9 faktöre ait tercih frekansları belirlenmiştir. Bu frekanslardan hareketle 9x9'luk frekans matrisi oluşturulmuştur. Elde edilen frekans matrisi toplam öğrenci sayısına bölünerek oranlar matrisi elde edilmiştir. Oranlar matrisinden hareketle birim normal sapmalar matrisi hesaplanmıştır. Birim normal sapmalar matrisinin sütun toplamalarının ortalamalarından öğrencilerin mesleki tercihlerini etkileyen faktörlere ait ölçek değerleri belirlenmiştir. Belirlenen ölçek değerlerinin iç tutarlılığı için ortalama hata (0,021) hesaplanmıştır. Bununla birlikte ölçek değerlerinin verilere uygun olup olmadığı ki-kare testi ile belirlenmiştir (Ki-Kare=137,76; sd=28). Elde edilen ki-kare değeri 28 serbestlik derecesi, 0,05 anlamlılık düzeyindeki kritik ki-kare değeri ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmada hesaplanan ki-kare değerinin tablo değerinden büyük olması nedeniyle V. Hal denklemi yerine III. Hal denklemi ile ölçekleme yapılmıştır. Ölçekleme işlemi araştırma soruları doğrultusunda cinsiyet ve sınıf değişkenleri için ayrı ayrı tekrar edilmiştir. Gerekli hesaplamalar da Microsoft Office Excel programı kullanılmıştır.

BULGULAR

Öğrencilerin mesleki tercihlerine yön veren faktörlerin etki derecelerini belirlemek için yapılan ikili karşılaştırmalarla ölçekleme işlem basamakları aşağıda verilmiştir.

Öğrencilerin mesleki tercihlerini etkileyen 9 faktör ikişerli gruplar halinde 36 uyarıcı çifti olarak öğrencilere sunulmuş ve öğrencilerden her bir ikişerli gruptan mesleki tercihlerini daha fazla etkileyen bir uyarıcıyı seçmeleri istenmiştir. Öğrencilerin tercihlerine göre öncelikle, her bir faktörün

diğerine göre tercih edilme frekansları ($U_j > U_k$) bulunmuş ve 9x9'luk frekans matrisi oluşturulmuştur. Oluşturulan frekans matrisi Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1'de verilen frekans matrisinde k. satır ile j. sütuna karşılık gelen eleman (U_{jk}); öğrencilerin meslek seçimlerinde sütundaki uyarıcıyı satırdaki uyarıcıya göre daha etkili bir faktör olarak gören katılımcı sayısını yansıtmaktadır. Örneğin; U_{AB} elemanına karşılık gelen 135, A uyarıcısının B uyarıcısına göre bireyin meslek seçimini daha fazla etkilediğini ($U_A > U_B$) göstermektedir. Buna göre frekans tablosunun sütun toplamları, U_j uyarıcısını U_k uyarıcısından daha etkili bulanların sayısını göstermektedir. Böylece her bir uyarıcıya ait frekans tablosundaki sütun toplamları, o uyarıcının diğerlerine göre meslek seçimlerinde daha etkili yargılarına ait frekans toplamlarını göstermekte ve uyarıcıların ölçek değerlerine göre sıralamaları hakkında ipucu verebilmektedir. Örneğin; frekans tablosunda her bir uyarıcıya ait sütun frekanslarına ve frekans toplamlarına bakıldığında, D uyarıcısının öğrencilerin meslek seçimlerini diğer uyarıcılara göre daha fazla etkilediği, G uyarıcısının ise diğer uyarıcılara göre öğrencilerin mesleki tercihlerini daha az etkilediğini düşündürmektedir.

Tablo 1. Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimlerini Etkileyen Faktörlere Ait Frekans Matrisi

Uyarıcı (U) U_k	U_j								
	A	B	C	D	E	F	G	H	I
A		220	250	289	211	139	98	249	149
B	135		194	252	190	117	79	197	125
C	105	161		245	168	104	84	200	158
D	66	103	110		153	102	70	175	120
E	144	165	187	202		132	93	223	153
F	216	238	251	253	223		105	253	177
G	257	276	271	285	262	250		274	227
H	106	158	155	180	132	102	81		129
I	206	230	197	235	202	178	128	226	
Toplam	1235	1551	1615	1941	1541	1124	738	1797	1238

Tablo 1'de verilen frekans matrisinin düzenlenmesinde bir hata yapıp yapılmadığını kontrol etmek amacıyla önerilen $(N.K.(K-1))/2$ formülü ile tercih frekansları toplamı hesaplanmış ve bu değer matrisin satır ve sütun toplamları ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda tercih frekansları toplamı ve matrisin satır ve sütun toplamlarının (12780) eşit olduğu görülmüştür.

Tablo 1'de verilen frekans matrisi katılımcı sayısına bölünerek oranlar matrisi oluşturulmuştur. Oranlar matrisi Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimlerini Etkileyen Faktörlere Ait Oranlar Matrisi (P)

Uyarıcılar	A	B	C	D	E	F	G	H	I
A		0,620	0,704	0,814	0,594	0,392	0,276	0,701	0,420
B	0,380		0,546	0,710	0,535	0,330	0,223	0,555	0,352
C	0,296	0,454		0,690	0,473	0,293	0,237	0,563	0,445
D	0,186	0,290	0,310		0,431	0,287	0,197	0,493	0,338
E	0,406	0,465	0,527	0,569		0,372	0,262	0,628	0,431
F	0,608	0,670	0,707	0,713	0,628		0,296	0,713	0,499
G	0,724	0,777	0,763	0,803	0,738	0,704		0,772	0,639
H	0,299	0,445	0,437	0,507	0,372	0,287	0,228		0,363
I	0,580	0,648	0,555	0,662	0,569	0,501	0,361	0,637	
Toplam	3,479	4,369	4,549	5,468	4,341	3,166	2,079	5,062	3,487

Tablo 2’de yer alan oranlar matrisi, birim normal sapmalar matrisine dönüştürülmüş ve Tablo 3’te verilmiştir. Birim normal sapmalar matrisinden yararlanarak gözlemci varyansları kestirilmiştir. Bunun için, öncelikle oluşturulan birim normal sapmalar matrisinin sonunda her bir uyarıcıya ait birim normal sapma değerleri toplamı ($\sum z_{jk}$) ve birim normal sapmalar kareleri toplamı hesaplanmıştır. Ardından, Z matrisinin sütun elemanlarının standart kaymaları (V_j) hesaplanmıştır. Hesaplanan her bir standart kayma uyarıcı sayısı (K) ile çarpılarak KV_j ve $1/KV_j$ hesaplanmıştır. Daha sonra tabloda verilen hesaplama formülüyle KC sabiti hesaplanmıştır. Bu hesaplamalardan hareketle de ayırt etme yargılarının standart kaymaları “ $\sigma_j=(KC/KV_j)-1$ ” formülüyle bulunmuştur. Hesaplanan standart kaymaların karesi alınarak da her bir uyarıcıya ait ayırt etme yargılarının varyansları (σ_j^2) hesaplanmıştır. Bu işlem adımları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Birim Normal Sapmalar Matrisi (Z) ve Gözlemci Varyanslarının Kestirilmesi

Uyarıcılar	A	B	C	D	E	F	G	H	I
A		0,305	0,537	0,893	0,239	-0,275	-0,595	0,528	-0,203
B	-0,305		0,117	0,553	0,088	-0,441	-0,764	0,138	-0,380
C	-0,537	-0,117		0,496	-0,067	-0,545	-0,717	0,160	-0,138
D	-0,893	-0,553	-0,496		-0,174	-0,561	-0,852	-0,018	-0,418
E	-0,239	-0,088	0,067	0,174		-0,327	-0,637	0,327	-0,174
F	0,275	0,441	0,545	0,561	0,327		-0,537	0,561	-0,004
G	0,595	0,764	0,717	0,852	0,637	0,537		0,745	0,357
H	-0,528	-0,138	-0,160	0,018	-0,327	-0,561	-0,745		-0,349
I	0,203	0,380	0,138	0,418	0,174	0,004	-0,357	0,349	
$\sum z_{jk}$	-1,429	0,993	1,465	3,965	0,897	-2,170	-5,203	2,791	-1,308
$\sum z_{jk}^2$	1,985	1,361	1,408	2,595	0,750	1,592	3,553	1,423	0,659
$K\sum z_{jk}^2$	17,865	12,249	12,672	23,356	6,748	14,327	31,976	12,807	5,927
$(\sum z_{jk})^2$	2,042	0,986	2,146	15,718	0,805	4,711	27,070	7,790	1,711
KV_j	4,185	3,540	3,397	2,526	2,564	3,187	1,308	2,133	2,122
$1/KV_j$	0,239	0,282	0,294	0,396	0,390	0,314	0,764	0,469	0,471
KC	K.C=2K/ $\sum(1/K*V_j)$ =4,973								
σ_j	0,188	0,405	0,464	0,968	0,940	0,560	2,800	1,332	1,343
σ_j^2	0,035	0,164	0,215	0,938	0,883	0,314	7,841	1,773	1,805

Tablo 3’te hesaplanan ayırt etme yargılarının varyansları kullanılarak satır ve sütun toplamları ile varyans toplamları matrisi oluşturulmuştur. Oluşturulan varyans toplamları matrisi Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Varyans Toplamları Matrisi

Uyarıcılar	A	B	C	D	E	F	G	H	I
	(0,035)	(0,164)	(0,215)	(0,938)	(0,883)	(0,314)	(7,841)	(1,773)	(1,805)
A (0,035)	0,071	0,199	0,250	0,973	0,918	0,349	7,877	1,808	1,840
B (0,164)	0,199	0,327	0,379	1,101	1,047	0,478	8,005	1,937	1,968
C (0,215)	0,250	0,379	0,430	1,153	1,098	0,529	8,056	1,988	2,020
D (0,938)	0,973	1,101	1,153	1,875	1,820	1,252	8,779	2,711	2,742
E (0,883)	0,918	1,047	1,098	1,820	1,766	1,197	8,724	2,656	2,688
F (0,314)	0,349	0,478	0,529	1,252	1,197	0,628	8,155	2,087	2,119
G (7,841)	7,877	8,005	8,056	8,779	8,724	8,155	15,683	9,614	9,646
H (1,773)	1,808	1,937	1,988	2,711	2,656	2,087	9,614	3,546	3,578
I (1,805)	1,840	1,968	2,020	2,742	2,688	2,119	9,646	3,578	3,609

Varyans toplamaları matrisindeki her bir elemanın karekökü alınarak Tablo 5'te verilen varyans toplamalarının karekökü matrisi oluşturulmuştur.

Tablo 5. Varyans Toplamalarının Karekökü Matrisi

Uyarıcılar	A	B	C	D	E	F	G	H	I
A	0,266	0,446	0,500	0,986	0,958	0,591	2,807	1,345	1,357
B	0,446	0,572	0,615	1,049	1,023	0,691	2,829	1,392	1,403
C	0,500	0,615	0,656	1,074	1,048	0,727	2,838	1,410	1,421
D	0,986	1,049	1,074	1,369	1,349	1,119	2,963	1,646	1,656
E	0,958	1,023	1,048	1,349	1,329	1,094	2,954	1,630	1,639
F	0,591	0,691	0,727	1,119	1,094	0,792	2,856	1,445	1,456
G	2,807	2,829	2,838	2,963	2,954	2,856	3,960	3,101	3,106
H	1,345	1,392	1,410	1,646	1,630	1,445	3,101	1,883	1,891
I	1,357	1,403	1,421	1,656	1,639	1,456	3,106	1,891	1,900

Varyans toplamalarının karekökü matrisiyle birim normal sapmalar matrisinin elemanları birbiriyle çarpılarak S matrisi hesaplanmış ve Tablo 6'da gösterilmiştir. S matrisinin köşegenleri sıfırdır. Matrisin köşegen üstü ve altındaki değerler mutlak değerce eşittir. Bu nedenle matris toplamı ve sütun ortalamaları toplamı sıfıra eşittir (Turgut ve Baykul, 1992).

Tablo 6. S Matrisi

Uyarıcılar	A	B	C	D	E	F	G	H	I
A	-	0,136	0,269	0,881	0,229	-0,163	-1,669	0,711	-0,275
B	-0,136	-	0,072	0,580	0,090	-0,305	-2,161	0,192	-0,533
C	-0,269	-0,072	-	0,533	-0,070	-0,396	-2,036	0,225	-0,196
D	-0,881	-0,580	-0,533	-	-0,235	-0,628	-2,524	-0,029	-0,692
E	-0,229	-0,090	0,070	0,235	-	-0,358	-1,882	0,533	-0,285
F	0,163	0,305	0,396	0,628	0,358	-	-1,532	0,811	-0,005
G	1,669	2,161	2,036	2,524	1,882	1,532	-	2,310	1,109
H	-0,711	-0,192	-0,225	0,029	-0,533	-0,811	-2,310	-	-0,661
I	0,275	0,533	0,196	0,692	0,285	0,005	-1,109	0,661	-
$\sum z_{jk}$	-0,119	2,199	2,281	6,101	2,007	-1,123	-15,22	5,413	-1,538
S_j	-0,013	0,244	0,253	0,678	0,223	-0,125	-1,691	0,601	-0,171
S_c	1,678	1,935	1,944	2,369	1,914	1,566	0,000	2,292	1,520

Tablo 6'da verilen S matrisinde sütun toplamaları ($\sum z_{jk}$) uyarıcı sayımına (9) bölünerek uyarıcılara ait ölçek değerleri (S_j) hesaplanmıştır. Hesaplanan ölçek değerlerinden en küçüğünün başlangıç noktası sıfıra kaydırılarak her bir faktöre ilişkin ölçek değerleri (S_c) elde edilmiştir. Öğrencilerin meslek seçimlerinde rol oynayan faktörlere ait ölçek değerleri ve etki sıraları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin Mesleki Seçimlerinde Rol Oynayan Faktörlere Ait Ölçek Değerleri ve Etki Sıraları

Meslek Seçiminde Rol Oynayan Faktörler	Ölçek Değeri	Etki Sırası
A. Mesleğin maddi olarak kazanç durumu	1,678	6
B. İş bulma kolaylığı	1,935	4
C. Bireysel yetenekler	1,944	3
D. Mesleğe duyulan ilgi	2,369	1
E. Mesleğin toplumsal saygınlığı	1,914	5
F. Aile etkisi	1,566	7
G. Çevre etkisi (arkadaş vb.)	0	9
H. Üniversite giriş sınavından alınacak puan	2,292	2
I. Mesleğe ait eğitimin kolay olması	1,520	8

Tablo 7'ye göre, öğrencilerin meslek seçimlerini/tercihlerini en fazla bir mesleğe duydukları ilgi etkilemektedir. Bunu sırasıyla üniversite giriş sınavından alacakları puan, bireysel yetenekleri, iş bulma kolaylığı, mesleğin toplumsal saygınlığı, mesleğin maddi olarak kazanç durumu, aile etkisi, mesleğe ait eğitimin kolay olması ve son olarak çevre etkisi takip etmektedir.

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre mesleki seçimlerini etkileyen faktörler ayrı ayrı ölçeklendiğinde ise elde edilen ölçek değerleri ve etki sıraları Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Cinsiyete Göre Öğrencilerin Mesleki Seçimlerini Etkileyen Faktörlere Ait Ölçek Değerleri ve Etki Sıraları

Meslek Seçiminde Rol Oynayan Faktörler	Kız		Erkek	
	Ölçek Değeri	Etki Sırası	Ölçek Değeri	Etki Sırası
A. Mesleğin maddi olarak kazanç durumu	1,527	6	1,082	5
B. İş bulma kolaylığı	1,960	3	1,053	6
C. Bireysel yetenekler	1,945	4	1,138	4
D. Mesleğe duyulan ilgi	2,462	1	1,398	1
E. Mesleğin toplumsal saygınlığı	1,858	5	1,316	3
F. Aile etkisi	1,511	7	0,774	8
G. Çevre etkisi	0	9	0	9
H. Üniversite giriş sınavından alınacak puan	2,367	2	1,345	2
I. Mesleğe ait eğitimin kolay olması	1,364	8	0,948	7

Tablo 8'e göre, kız ve erkek öğrencilerin mesleki seçimleri en fazla mesleğe duydukları ilgiden, en az ise çevre etkisinden etkilenmektedir. Cinsiyete göre öğrencilerin mesleki tercihlerini etkileyen ilk ve son etkinin değişmediği söylenebilir. Fakat bazı faktörlerin öğrencilerin seçimlerine olan etki sıralamaları cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Örneğin, kız öğrenciler bir mesleği seçerken en çoktan en aza doğru sırasıyla; mesleğe duydukları ilgi, üniversite sınavından alınacak puan, mesleğe ait iş bulma kolaylığı, bireysel yetenekler, mesleğin toplumsal saygınlığı, kazanç durumu, aile etkisi, eğitimin kolay olması ve çevre etkisinden etkilenmektedir. Erkek öğrenciler ise bir mesleği seçerken en çoktan en aza doğru sırasıyla; mesleğe duydukları ilgi, üniversite giriş sınavından alınacak puan, toplumsal saygınlık, bireysel yetenekler, mesleğin kazanç durumu, iş bulma kolaylığı, eğitimin kolay olması, aile etkisi ve çevre etkisinden etkilenmektedir.

Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre meslek seçimlerini etkileyen faktörler ayrı ayrı ölçeklendiğinde elde edilen ölçek değerleri ve etki sıraları Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Sınıf Düzeyine Göre Öğrencilerin Meslek Seçimlerini Etkileyen Faktörlere Ait Ölçek Değerleri ve Etki Sıraları

Meslek Seçiminde Rol Oynayan Faktörler	11. Sınıf		12. Sınıf	
	Ölçek Değeri	Etki Sırası	Ölçek Değeri	Etki Sırası
A. Mesleğin maddi olarak kazanç durumu	1,969	8	1,244	6
B. İş bulma kolaylığı	2,008	6	1,577	3
C. Bireysel yetenekler	2,102	4	1,588	4
D. Mesleğe duyulan ilgi	2,443	2	2,049	1
E. Mesleğin toplumsal saygınlığı	2,240	3	1,476	5
F. Aile etkisi	2,004	7	1,054	7
G. Çevre etkisi	0	9	0	9
H. Üniversite giriş sınavından alınacak puan	2,465	1	1,991	2
I. Mesleğe ait eğitimin kolay olması	2,057	5	1,004	8

Tablo 9'a göre, 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin meslek seçimlerini etkileyen faktörlerin sıralamaları arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. 11. sınıf öğrencilerinin mesleki seçimlerini en fazla üniversite giriş sınavından alacakları puan etkilerken, 12. sınıf öğrencilerinin mesleki seçimlerini en fazla mesleğe duydukları ilgi etkilemektedir. İş bulma kolaylığı, mesleğin maddi olarak kazanç durumu gibi faktörler 12. sınıfların tercihlerini 11. sınıflara göre daha ön sırada etkilemektedir. Bununla birlikte bazı faktörlerin öğrencilerin tercihlerine olan etki sıraları sınıf düzeyine göre benzerlik göstermektedir. Örneğin, meslek belirleme sürecinde önemli olan yetenekler öğrencilerin seçimlerini her iki sınıf düzeyinde de dördüncü olarak etkilemektedir. Ayrıca 11 ve 12. sınıf öğrencilerinin mesleki seçimleri en az çevreden (arkadaş vb.) etkilenmektedir.

SONUÇLAR ve TARTIŞMA

Meslek seçimi sadece ekonomik gereksinimlerin karşılanması için değil, psiko-sosyal gelişim ve doyum sağlamak için de sürdürülen bir uğraştır (Yazıcı, 2012). Bireyin psiko-sosyal gelişimini ve doyumunu sağlamasında doğru bir meslek seçmesi önemlidir. Meslek seçmenin zor bir karar olduğu düşünüldüğünde, öğrencilerin bu aşamada mesleki seçimlerini etkileyen faktörlerin etki sıralarının belirlenmesinin mesleki rehberlik açısından gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda araştırmada, öğrencilerin meslek seçimlerini etkileyen faktörlerin etki sıraları ikili karşılaştırmalar yoluyla incelenmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin mesleki seçimlerini en fazla mesleğe duydukları ilginin etkilediği, bunu sırasıyla üniversite sınavından alınacak puanın, bireysel yeteneklerinin, iş bulma kolaylığının, mesleğin toplumsal saygınlığının, mesleğin maddi kazanç durumunun, aile etkisinin, mesleğe ait eğitimin kolay olmasının ve çevre etkisinin takip ettiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Sağlıklı bir meslek seçiminin ilgi ve yetenekler dikkate alınarak verilen bir karar olduğu bilinmektedir (Kuzgun, 2014). Araştırma sonuçları da öğrencilerin mesleki seçimlerindeki ilk üç etkinin bir mesleğe duyulan ilgi, üniversite sınavından alınacak puan ve bireysel yetenekler olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin mesleki seçimlerinde sağlıklı kararlar alma eğiliminde olduğu, fakat üniversite giriş sınavından alınacak puanında meslek seçiminde öğrenciler için yadsınamaz bir gerçek olduğu söylenebilir. Oysaki öğrencilerin üniversite giriş sınavından alacakları puana başvurmadan önce alanların ve mesleklerin gerektirdiği yetenek düzeyi ile kendisinin hangi alanda ve ne düzeyde yeteneğe sahip olduğu konusunda bilgi sahibi olması gerekmektedir (Kutlu, 2006 aktaran Kıyak, 2006).

Öğrencilere sunulan dokuz faktörden mesleğe ait iş bulma kolaylığının, öğrencilerin meslek seçimlerini dördüncü sırada etkilediği belirlenmiştir. Kıyak (2006), lise son sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmada öğrencilerin meslek seçimlerini etkileyen ilk beş faktörü; iş güvencesi, insanlara faydalı olma, sosyal güvence, kolay iş bulabilme ve iyi bir maaş olarak belirlemiştir. Pekkaya ve Çolak (2013), iktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin

önem derecelerini belirledikleri çalışmalarında, öğrencilerin iş güvencesi, meslek kazançları ve kariyer imkânı kriterlerine çok önem verdiğini ve bu kriterlerin genç bireylerin kararında yaklaşık %64,35 etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kars ve diğerleri (2014) tarafından yapılan ve lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde karşılaştıkları sorunların belirlendiği çalışmada da öğrencilerin mesleki tercihlerini ilk sırada iş olanaklarının, ikinci sırada ilgi ve yeteneklerine uygunluğun, üçüncü sırada da ekonomik getirinin etkilediği belirlenmiştir. Yapılan bu çalışmalar, iş bulma ve iş güvencesi gibi faktörlerin öğrencilerin meslek seçimlerini etkilediğini destekler niteliktedir. Bu doğrultuda Türkiye’de iş bulma konusunda yaşanan güçlüklerin ve işe girme çabasının, öğrencilerin mesleki seçimlerini etkilediği düşünülmektedir.

Eksiklik ve kusurlara karşı hoşgörüsüz bir ortamda yetişen bireyler yakın çevrenin ilgisinden ve sevgisinden yoksun kalmamak için kendi ilgi, isteklerini yadsıyıp başkalarının istediği biçimde davranmaya çalışmaktadır (Kuzgun, 2014). Araştırmada öğrencilerin mesleki seçimlerini en az çevrenin (arkadaş, öğretmen vb.) etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda öğrencilerin bir mesleği seçerken mesleki ilgilerini ön plana, çevre etkisini ise arka plana alması doğru bir yaklaşım olarak kabul edilebilmektedir.

Öğrencilerin mesleki seçimlerini etkileyen faktörlerin etki sırası cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde, kız ve erkek öğrencilerin mesleki seçimlerini en fazla mesleğe duyulan ilginin, sonrasında ise üniversite sınavından alınacak puanın etkilediği belirlenmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin mesleki seçimleri cinsiyete göre ilk iki etkiden sonra farklılaşmaktadır. Erkekler için bir mesleğin toplumsal saygınlığı meslek seçiminde daha önemli üçüncü etki olmakla birlikte, kızlar üçüncü sırada iş bulma kolaylığının mesleki seçimlerini daha çok etkilediğini belirtmiştir. Bununla birlikte kızlar bir mesleği seçerken iş bulma kolaylığını mesleğin kazanç durumuna göre daha ön sırada tutarken, mesleğin maddi olarak kazanç durumunu erkekler kızlara göre daha ön sırada tutmaktadır. Bu durum cinsiyet değişkeni bakımından toplumun bireylere yüklediği sorumluluğa bağlanabilir.

Kız ve erkeklerin meslek seçimlerini, kişisel yeteneklerinin dördüncü sırada etkilediği görülmüştür. Kız ve erkek öğrencilerin meslek seçimlerini kişisel yeteneklerinden önce başka değişkenlerin daha fazla etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Oysa doğru bir meslek seçme sürecinde bireysel yetenekler ve ilgi dikkat edilmesi gereken önemli etkenlerdendir. Bunun aksi bir durum öğrencileri mesleki seçim sürecinde gerçekçi olmayan tercihler yapmaya zorlamaktadır (Kuzgun, 2014).

Öğrencilerin meslek seçimlerini etkileyen faktörlerin etki sırası sınıf düzeyine göre incelendiğinde, 11. sınıflar için ilk sırada üniversite sınavından alacakları puanın etkisi, 12. sınıflar için de ilk sırada mesleğe duyulan ilginin olduğu belirlenmiştir. Sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin daha bilinçli meslek tercihi yaptığı söylenebilir. Her iki sınıf düzeyinde de öğrenciler, meslek seçme süreçlerinde çevre ve aile etkisinden son sıralarda etkilendiklerini belirtmiştir. Bu durum öğrencilerin meslek seçim sürecinde bir başkasının kararlarına göre seçimlerine yön verme eğiliminde olmadıklarına işaret etmektedir. Sınıf düzeyine göre öğrencilerin bir mesleği seçmelerini etkileyen faktörlerin etki sıraları arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, 12. sınıflar için iş bulma kolaylığı bir meslek seçme sürecinde daha ön sıralarda bulunurken, 11. sınıflarda bu etki öğrencilerin meslek seçimlerini daha az etkilemektedir. Bu durum öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça hayata ve toplumsal sorunlara daha gerçekçi bakmaları olarak yorumlanabilir. Çünkü liseden üniversiteye geçme döneminde bireyin, ilgi, yetenek ve değer gibi birey içi etkenlerden çalışma koşulları, mesleğe hazırlanma süresi ve kazanç durumu gibi çalışma hayatındaki gerçeklere odaklandığı bilinmektedir (Yeşilyaprak, 2013).

Sonuç olarak, 11. sınıflar hariç, bir mesleğe duyulan ilginin öğrencilerin meslek seçimlerini en fazla etkilediği görülmektedir. Bununla birlikte, öğrencilerin üniversite giriş sınavından alacakları puanların da mesleki seçimlerini büyük oranda etkilediği görülmektedir. Genel olarak meslek seçim sürecinde öğrencilerin ilgileri ön plandadır. Fakat yeteneklerinden önce, öğrencilerin meslek seçimlerinde üniversite giriş sınavından alacakları puanı daha çok düşündükleri gözlenmektedir. Bu durum, öğrencilerin bir meslek dalına yönelmesinde üniversite giriş sınavından alınan puan etkisinin çok fazla olduğu, öğrencilerin bireysel yeteneklerinden ziyade sınav puanına göre tercih

yapma eğiliminde olduğu, bir meslek dalına ait eğitimin alındığı üniversiteye yerleştirme sisteminin öğrencileri meslek seçmede çok etkilediği ve bu nedenle de hatalı yönlendirebileceği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Meslek seçiminde daha önemli bir yere sahip olması gereken yeteneklerden önce öğrencilerin meslek seçimlerini başka faktörler etkilemektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre genel olarak, bireysel yeteneklerin olması gerekenden daha az dikkate alındığı söylenebilir. Bu nedendir ki bireyler başka etkiler nedeniyle yeteneklerine uygun olmayan mesleklere yönelebilmektedir. Oysaki okullarda yürütülen mesleki rehberlik ve mesleğe yönlendirme sürecinde öğrencilerin özellikleri ile mesleklerin özellikleri incelenip, ikisi arasındaki ortak noktalar tespit edilerek öğrencilerin kendine uygun bir meslek seçmesine yardımcı olunmalıdır (Arsoy, 2010). Bu doğrultuda okullardaki mesleki rehberlik çalışmaları artırılmalıdır. Mesleki rehberlik sürecinde öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini tanımasına daha fazla fırsat verilmelidir. Öğrencilerin okul öncesinden lise sonuna kadar ilgi ve yetenekleri belirlenmeli ve kişisel yeteneklerine göre yönlendirme yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Alkan, N. (2014). Üniversite adaylarının bölüm tercihleri: Bir kariyer araştırma yöntemi olarak bölüm tanıtımları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(41), 61-74.
- Arsoy, S. (2010). Mesleki rehberlik. Esra İşmen Gazioğlu ve Şengül Mertol İlgar (Ed.), *Öğretmen ve öğretmen adayları için rehberlik içinde* (s. 169-204). Ankara: Pegem Akademi.
- Aydın, B. (2011). *Rehberlik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çiftçi, G. E., Bülbül, S. F., Bayar-Muluk, N., Çamur-Duyan, G. ve Yılmaz, A. (2011). Sağlık bilimleri fakültesini tercih eden öğrencilerin, üniversite ve meslek tercihlerinde etkili olan faktörler (Kırıkkale üniversitesi örneği). *J Kartal TR*, 22(3), 151-160.
- Dinç, E. (2008). Meslek seçiminde etkili olan faktörlerin incelenmesi: Meslek yüksekokulu muhasebe programı öğrencileri üzerine bir araştırma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(16), 90-106.
- Genç, G., Kaya, A. ve Genç, M. (2007). İnönü üniversitesi tıp fakültesi öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(14), 49-63.
- Kalkan, Ö. K. (2014). Meslek liselerini tercih etmede etkili olduğu düşünülen faktörlerin ikili karşılaştırmalar yöntemiyle ölçeklenmesi. *Mesleki Bilimler Dergisi*, 3(1), 129-146.
- Kars, V., Arslan, N., Erik, L., Avcı, N., Bucaktepe, P. G., Celepkolu, T. ve Şahin, H. A. (2014). Lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde karşılaştığı sorunlar ve bu sorunların anksiyete ve depresyonla ilişkisi. *Dicle Tıp Dergisi*, 41(1), 187-190.
- Kıyak, S. (2006). *Genel lise öğrencilerinin meslek seçimi yaparken temel aldığı kriterler*. (Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul). <http://tez2.yok.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Kuzgun, Y. (1982). *Mesleki rehberliğin bireylerin yetenek ve ilgilerini tanımalarına etkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı*. Ankara: Doğu Matbaacılık.
- Kuzgun, Y. (2014). İlköğretimde meslek gelişimi. Yıldız Kuzgun (Ed.), *İlköğretimde rehberlik içinde* (s.125-153). Ankara: Nobel Akademi.
- Özen, Y. (2011). Kişisel sorumluluk bağlamında kariyer seçimini etkileyen sosyal psikolojik faktörler. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 2(3), 81-96.
- Özyürek, R. ve Atıcı, M. (2002). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimi kararlarında kendilerine yardım eden kaynakların belirlenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(17), 33-42.
- Pekkaya, M. ve Çolak, N. (2013). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin önem derecelerinin AHP ile belirlenmesi. *International Journal of Social Science*, 6(2), 797-818.
- Sarıkaya, T. ve Khorshid, L. (2009). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen etmenlerin incelenmesi: Üniversite öğrencilerinin meslek seçimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 393-423.
- Şirin, A., Öztürk, R., Bezci, G., Çakar, G. ve Çoban, A. (2008). Hemşirelik öğrencilerinin meslek seçimi ve mesleği uygulamaya yönelik görüşler. *Dirim Tıp Gazetesi*, 83, 69-75.
- Turgut, M. F. ve Baykul, Y. (1992). *Ölçekleme teknikleri*. Ankara: ÖSYM.
- Varol, S. (1990). *Lise son sınıf öğrencilerinin kaygılarını etkileyen etmenler* (Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun). <http://tez2.yok.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.

- Vurucu, F. (2010). *Meslek lisesi öğrencilerinin meslek seçimi yeterliliği ve meslek seçimini etkileyen faktörler* (Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul). <http://tez2.yok.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Yazıcı, H. (2012). Eğitsel ve mesleki rehberlik. Gürhan Can (Ed.), *Psikolojik danışma ve rehberlik içinde* (s. 81-125). Ankara: Pegem Akademi.
- Yelken K. (2008). *Orta öğretim son sınıf öğrencilerinin üniversite tercihlerini ve meslek seçimini etkileyen faktörler "Sakarya il merkezi örneği"* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya). <http://tez2.yok.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Yeşilyaprak, B. (2013). *21. yüzyılda eğitimde rehberlik hizmetleri*. Ankara: Nobel Akademi.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

In the process of occupational identification, the individuals' personal preferences may influence their professional choice. The choices of the individual are effected by some factors. At the same time, the number of jobs and professions are very high nowadays, but when considering the high rate of unemployment, it is understood how important the vocational selection, the factors affecting professional preferences and the vocational guidance work are important. For these reasons, determining the factors that affect high school students' preferences in their career choices and the importance of these factors in their life are important in terms of the use of workforce and country development and vocational guidance work towards students. In this respect, the aim of the research is to determine effect sequences of factors that play a significant role in the professional choices of high school students. For this aim, the researchers tried to find answers to the following questions:

1. How do factors affecting the choice of students' occupations rank according to their scale values?
2. How do ranking of the factors affecting the choice of students' occupations change according to gender?
3. How do ranking of the factors affecting the choice of students' occupations change according to the class level?

Method

By examining of the literature and the composition data written by students, 9 factors were identified that were effective in the professional choices of high school students. These factors are financial status of the profession, ease of finding a job, individual abilities, interest in the profession, occupational social prestige, family factor, environmental factor, university entrance examination score and easy job training. 9 factors were presented to 355 high school students in pairs. Thus, students were asked to select one of the stimuli presented in pairs according to their influence in their professional choice. Paired comparison scaling (third state equation) was used to determine the order of influence of the factors affecting the professional preferences of the students. Paired comparison scaling is a method in which stimuli are presented as two-way responders and the stimuli of the person are reacted as perception, discrimination, so that the discrimination judgments are statistically determined. Microsoft Office Excel program is used for calculations.

Results and Discussion

According to the results of the analysis, it was determined that the students were mostly influenced by their personal interests in the selection of profession, then the scores and individual abilities they got from the university exam. It has been determined that the ease of finding occupation is the fourth most influential factor in the career choice of students. It is thought that the difficulties in finding a job in Turkey and the effort to get a job affect the professional choices of the students.

When choosing a profession, students' preferences are least influenced by environmental factors. It can be considered as a correct approach that students should take the environment in the background when choosing a profession.

When the factors affecting the professional selection of the students were examined according to the gender variable, it was determined that the occupational choices of the male and female students firstly influenced by the interests then the university exam' scores. It was seen that personal abilities affected the professional preferences of boys and girls in the fourth place. It was found that male and female students were mostly influenced by other variables on the professional choices than their personal abilities during the vocational selection process. However, in the process of choosing the true occupation, individual abilities and interests are important influences that need to be considered.

As a result, it seems that the most important effect of professional selection of students (except 11th grade students) is the interest in a profession. At the same time, it is observed that the students have a great influence of their professional choices from the scores they will get from university entrance examination. In general, students interests are at the forefront of the occupational selection process. But before their abilities, students are thinking about the scores they will get from university entrance examination in their vocational choices. This suggests that students tend to choose according to exam scores rather than their own abilities. For this reason, students can choose jobs that are not suited to their abilities. In the vocational guidance process, more opportunities should be given to identify the individual's interests and abilities. Students should obtain their interests and abilities from the pre-school to the end of high school and be guided according to their personal abilities.